

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського»

Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра політичних наук і права

**Методичні рекомендації для самостійної роботи
з дисципліни «Конституційне право»
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 08 Право
081 «Право»**

Розробник:
к.ю.н.,
Кобко-Одарій В.С.

УДК 32(100)(091)(075.8)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського (протокол № 4 від 21.12.2020 року)*

Рецензенти:

Дудченко В. В. доктор юридичних наук, професор, професор кафедри загальнотеоретичної юриспруденції, заслужений юрист України, вчений секретар Національного університету «Одеська юридична академія».

Долженков О. Ф. доктор юридичних наук, професор, професор кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Методичні рекомендації для самостійної роботи з дисципліни «Конституційне право» [для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»]. Укладач: Кобко-Одарій В.С. ДЗ «Південноукраїнський нац. пед. ун-т імені К. Д. Ушинського». Одеса : Вид-во «Університет Ушинського». 2020. 30 с.

Методичні рекомендації укладені відповідно до Освітньо-професійної програми «Право» для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право». У рекомендаціях висвітлені основні завдання щодо самостійної роботи здобувачів зазначеного профілю відповідно до сучасних тенденцій освітнього процесу в закладі вищої освіти.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Розділ 1. ОПИС ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
1.1. Опис навчальної дисципліни	5
1.2. Критерії оцінювання	8
1.3. Програма початкової дисципліни	13
1.4 Структура навчальної дисципліни	15
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «Конституційне право»	18
2.1. Модуль 1. Конституційне право – основа вітчизняної системи права	18
2.2. Модуль 2. Конституційно-правові інститути	18
Перелік запитань до підготовки до екзамену	24
Список рекомендованої літератури	26

Передмова

Самостійна робота є невід'ємною частиною навчання здобувачів вищої освіти. Основне завдання вищої освіти сформував фахівця, що має здібності до саморозвитку та самоосвіти. Це посилює роль самостійної роботи, яка формує низку необхідних компетентностей у здобувача вищої освіти, серед яких – здатність працювати автономно, визначати, формулювати та розв'язувати проблеми, аналізувати соціально-значущі процеси та приймати обґрунтовані рішення, а також набуття навичок використання інформаційних і комунікаційних технологій для пошуку, оброблення, аналізу та використання інформації з різних джерел.

Зміст самостійної роботи здобувачів вищої освіти складається з таких видів робіт: підготовка до усіх видів поточного і підсумкового контролю, у тому числі практичних занять, залікових модулів і екзамену, самостійного опрацювання окремих питань, що не розглядалися у лекційному курсі, а також виконання творчо-аналітичних завдань до кожної з тем навчальної дисципліни, написання реферату.

«Конституційне право» є обов'язковою дисципліною для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право».

Мета вивчення дисципліни – формування у здобувачів, як майбутніх висококваліфікованих спеціалістів, знань про зміст основних інститутів конституційного права України та отримання всебічної картини конституційного ладу держави Україна та знання законодавчої бази в даній галузі права.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <i>08 Право</i>	Статус дисципліни: Обов'язкова	
Змістових модулів – 2	Освітньо-професійна програма: <i>Право</i>	Мова навчання: українська	
		Рік навчання:	
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: <i>081 Право</i>	Семестр:	
		3	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 3	Рівень вищої освіти: <i>перший (бакалаврський)</i>	Лекції	
		14 год.	
		Практичні, семінарські	
		20 год.	
		Самостійна робота	
		56 год.	
		Індивідуальні завдання:	
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – - 48% : 52%.

2. Пояснювальна записка

Мета вивчення дисципліни – формування у здобувачів, як майбутніх висококваліфікованих спеціалістів, знань про зміст основних інститутів конституційного права України та отримання всебічної картини конституційного ладу держави Україна та знання законодавчої бази в даній галузі права.

Передумови для вивчення дисципліни: для вивчення навчальної дисципліни «Конституційне право України» здобувачі мають опанувати знання з таких навчальних дисциплін, як «Історія України», «Історія держави і права України», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Теорія держави і права».

Очікувані програмні результати навчання:

1. ПРН 1. *Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.*
2. ПРН 3. *Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.*
3. ПРН 5. *Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.*
4. ПРН 6. *Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.*
5. ПРН 10. *Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію.*
6. ПРН 13. *Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.*
7. ПРН 18. *Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи.*
8. ПРН 19. *Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права.*
9. ПРН 20. *Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.*
10. ПРН 21. *Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.*

Очікувані результати навчання дисципліни:

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

знати:

- еволюцію, сучасний стан й основні тенденції розвитку конституційного права України як провідної галузі національної системи права;
- предмет і метод конституційно-правового регулювання;
- основні джерела конституційного права України;
- основні конституційно-правові поняття й терміни; сутність і зміст засад конституційного ладу України;
- конституційно-правові засади статусу людини і громадянина в Україні, інститутів громадянського суспільства;
- конституційні форми безпосередньої демократії в Україні, зміст їх правового регулювання;
- конституційно-правовий статус органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні;
- державний та адміністративно-територіальний устрій України, правовий статус адміністративно-територіальних одиниць у складі України.

уміти:

- застосовувати приписи чинної Конституції України; здійснювати конституційно-правову кваліфікацію подій і явищ, що відбуваються у різних сферах суспільного життя;
- давати конституційно-правову оцінку рішень і дій органів публічної влади та їх посадових осіб;
- аналізувати чинне конституційне законодавство України та існуючу практику з точки зору

конституційно-правової теорії;

- аргументовано відстоювати власну точку зору з позицій науки конституційного права та чинного конституційного законодавства.

Інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в правовій та викладацькій професійній діяльності або у процесі навчання, які передбачають застосування певних теорій та методів правової науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК. 1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК. 2 Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК. 4 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК. 7 Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК. 8 Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК. 10 Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК. 11 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК. 12 Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

Фахові(спеціальні) компетентності:

ФК. 1 Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

ФК. 3 Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.

ФК. 4 Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.

ФК. 7 Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

ФК. 8 Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права..

ФК. 9 Знання і розуміння основ правового регулювання обігу публічних грошових коштів.

ФК. 10 Знання і розуміння соціальної природи трудових відносин та їх правового регулювання

ФК. 11 Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

ФК. 12 Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.

ФК. 13 Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

ФК. 16 Здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів, розуміння їх правового характеру і значення.

Міждисциплінарні зв'язки: «Теорія держави і права», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Історія держави і права України», «Конституційне право зарубіжних країн».

3. Критерії оцінювання

Критерії оцінювання за різними видами роботи.

Вид роботи	Бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Здобувач не бере участі в практичному занятті, є лише спостерігачем.
	1 бал	Здобувач допускає істотні помилки під час відповідей на запитання; показує пасивну роботу на практичних заняттях, не спроможний пояснити зміст застосовуваного понятійно-категоріального апарату, показує невміння публічно представляти матеріал.
	2 бала	Здобувач бере участь у практичному занятті, частково відповідає на поставлені запитання, не в змозі переконливо аргументувати свої відповіді, помиляється у використанні понятійного апарату, показує недостатні знання нормативних джерел.
	3 бала	Здобувач активно працює на практичному занятті. Вільно володіє програмним матеріалом, демонструє розуміння та засвоєння матеріалу, набуті навички та вміння самостійно опрацьовувати матеріал, але припускає 1-2 помилки у визначеннях, які сам же виправляє, мають місце деякі недоліки у послідовності, логічності чи аргументованості відповіді.
	4 бала	Здобувач активно працює на практичному занятті. Вільно володіє програмним матеріалом, демонструє розуміння та засвоєння матеріалу, вміє самостійно опрацьовувати матеріал, розмірковувати, робити власні висновки, наводить доцільні приклади. Відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання. Висловлює власну точку зору, яку може аргументувати.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач не виконує самостійну роботу.
	1 бал	Здобувач частково виконує деякі види самостійної роботи, допускає помилки, не вміє самостійно опрацьовувати матеріал та літературу.
	2 бала	Здобувач виконує половину завдань самостійної роботи, може розв'язувати типові завдання стандартними методами, при цьому здатний робити висновки. Виконує завдання зі значною кількістю грубих помилок.
	3 бала	Здобувач виконує більше половини завдань самостійної роботи, може розв'язувати типові завдання стандартними методами, користуючись законодавчою базою, здатний робити висновки. Висловлює власну точку зору. Виконує завдання в цілому правильно, проте припускається незначних помилок.
	4 бала	Здобувач правильно виконує весь об'єм завдань самостійної роботи, може розв'язувати типові завдання нестандартними методами, при цьому здатний робити власні висновки. Висловлює власну думку та може її аргументувати. Виконує завдання без помилок. Правильно вказує законодавчий акт.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

бали	Критерії
0 балів	Відповіді на запитання відсутні.
1-5 балів	Відповіді на запитання неповні, невпевнені. Відсутні приклади практичного використання.
6-10 балів	Здобувач не вміє логічно мислити, робити власні висновки. Відповіді на запитання формальні, книжкові. Не наведено доцільних прикладів практичного використання.
11-15 балів	Відповіді на запитання загалом правильні, проте наявні помилки у визначеннях. Здобувач намагається робити власні висновки, наводить приклади практичного використання
16-20 балів	Здобувач вміє розмірковувати, робити власні висновки. Відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90 – 100 А)	Здобувач на високому рівні <i>знає</i>: еволюцію, сучасний стан й основні тенденції розвитку конституційного права України як провідної галузі національної системи права; предмет і метод конституційно-правового регулювання; основні джерела конституційного права України; основні конституційно-правові поняття й терміни; сутність і зміст засад конституційного ладу України; конституційно-правові засади статусу людини і громадянина в Україні, інститутів громадянського суспільства; конституційні форми безпосередньої демократії в Україні, зміст їх правового регулювання; конституційно-правовий статус органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні; державний та адміністративно-територіальний устрій України, правовий статус адміністративно-територіальних одиниць у складі України. Здобувач на високому рівні <i>уміє</i>: застосовувати приписи чинної Конституції України; здійснювати конституційно-правову кваліфікацію подій і явищ, що відбуваються у різних сферах суспільного життя; давати конституційно-правову оцінку рішень і дій органів публічної влади та їх посадових осіб; аналізувати чинне конституційне законодавство України та існуючу практику з точки зору конституційно-правової теорії; аргументовано відстоювати власну точку зору з позицій науки конституційного права та чинного конституційного законодавства. Здобувач на високому рівні <i>здатний</i>: визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин; проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел; давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю; оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему; вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію; пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту; виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи; демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права; пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів; застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.

Добре (82-89 В)	Здобувач на достатньому рівні <i>знає</i>: еволюцію, сучасний стан й основні тенденції розвитку конституційного права України як провідної галузі національної системи права; предмет і метод конституційно-правового регулювання; основні джерела конституційного права України; основні конституційно-правові поняття й терміни; сутність і зміст засад конституційного ладу України; конституційно-правові засади статусу людини і громадянина в Україні, інститутів громадянського суспільства; конституційні форми безпосередньої демократії в Україні, зміст їх правового регулювання; конституційно-правовий статус органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні; державний та адміністративно-територіальний устрій України, правовий статус адміністративно-територіальних одиниць у складі України. Здобувач на достатньому рівні <i>уміє</i>: застосовувати приписи чинної Конституції України; здійснювати конституційно-правову кваліфікацію подій і явищ, що відбуваються у різних сферах суспільного життя; давати конституційно-правову оцінку рішень і дій органів публічної влади та їх посадових осіб; аналізувати чинне конституційне законодавство України та існуючу практику з точки зору конституційно-правової теорії; аргументовано відстоювати власну точку зору з позицій науки конституційного права та чинного конституційного законодавства. Під час відповідей виявляє невпевненість. Здобувач на достатньому рівні <i>здатний</i>: визначати переконливість аргументів у процесі оцінки задалегідь невідомих умов та обставин; проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел; давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю; оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему; вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію; пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту; виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи; демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права; пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів; застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки. Потребує незначної допомоги викладача.
Добре (74-81 С)	Здобувач на середньому рівні <i>знає</i>: еволюцію, сучасний стан й основні тенденції розвитку конституційного права України як провідної галузі національної системи права; предмет і метод конституційно-правового регулювання; основні джерела конституційного права України; основні конституційно-правові поняття й терміни; сутність і зміст засад конституційного ладу України; конституційно-правові засади статусу людини і громадянина в Україні, інститутів громадянського суспільства; конституційні форми безпосередньої демократії в Україні, зміст їх правового регулювання; конституційно-правовий статус органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні; державний та адміністративно-територіальний устрій України, правовий статус адміністративно-територіальних одиниць у складі України. Відповіді у цілому логічні, проте не завжди повні та аргументовані. Здобувач на середньому рівні <i>уміє</i>: застосовувати приписи чинної Конституції України; здійснювати конституційно-правову кваліфікацію подій і явищ, що

	відбуваються у різних сферах суспільного життя; давати конституційно-правову оцінку рішень і дій органів публічної влади та їх посадових осіб; аналізувати чинне конституційне законодавство України та існуючу практику з точки зору конституційно-правової теорії; аргументовано відстоювати власну точку зору з позицій науки конституційного права та чинного конституційного законодавства. Припускається певних помилок. Здобувач на середньому рівні <i>здатний</i>: визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин; проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел; давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю; оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему; вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію; пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту; виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи; демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права; пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів; застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки. Інколи потребує допомоги викладача.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач на задовільному рівні <i>знає</i>: еволюцію, сучасний стан й основні тенденції розвитку конституційного права України як провідної галузі національної системи права; предмет і метод конституційно-правового регулювання; основні джерела конституційного права України; основні конституційно-правові поняття й терміни; сутність і зміст засад конституційного ладу України; конституційно-правові засади статусу людини і громадянина в Україні, інститутів громадянського суспільства; конституційні форми безпосередньої демократії в Україні, зміст їх правового регулювання; конституційно-правовий статус органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні; державний та адміністративно-територіальний устрій України, правовий статус адміністративно-територіальних одиниць у складі України. Часто виникають труднощі з усними відповідями. Здобувач на задовільному рівні <i>уміє</i>: застосовувати приписи чинної Конституції України; здійснювати конституційно-правову кваліфікацію подій і явищ, що відбуваються у різних сферах суспільного життя; давати конституційно-правову оцінку рішень і дій органів публічної влади та їх посадових осіб; аналізувати чинне конституційне законодавство України та існуючу практику з точки зору конституційно-правової теорії; аргументовано відстоювати власну точку зору з позицій науки конституційного права та чинного конституційного законодавства. Припускається значних помилок. Здобувач на задовільному рівні <i>здатний</i>: визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин; проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел; давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю; оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему; вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію; пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту; виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної

	правової системи; демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права; пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів; застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач на низькому рівні <i>знає</i>: еволюцію, сучасний стан й основні тенденції розвитку конституційного права України як провідної галузі національної системи права; предмет і метод конституційно-правового регулювання; основні джерела конституційного права України; основні конституційно-правові поняття й терміни; сутність і зміст засад конституційного ладу України; конституційно-правові засади статусу людини і громадянина в Україні, інститутів громадянського суспільства; конституційні форми безпосередньої демократії в Україні, зміст їх правового регулювання; конституційно-правовий статус органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні; державний та адміністративно-територіальний устрій України, правовий статус адміністративно-територіальних одиниць у складі України. Здобувач на низькому рівні <i>уміє</i>: застосовувати приписи чинної Конституції України; здійснювати конституційно-правову кваліфікацію подій і явищ, що відбуваються у різних сферах суспільного життя; давати конституційно-правову оцінку рішень і дій органів публічної влади та їх посадових осіб; аналізувати чинне конституційне законодавство України та існуючу практику з точки зору конституційно-правової теорії; аргументовано відстоювати власну точку зору з позицій науки конституційного права та чинного конституційного законодавства. Припускається суттєвих помилок. Здобувач на низькому рівні <i>здатний</i>: визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин; проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел; давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю; оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему; вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію; пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту; виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи; демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права; пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів; застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки. Потребує допомоги викладача.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач фрагментарно <i>знає</i>: еволюцію, сучасний стан й основні тенденції розвитку конституційного права України як провідної галузі національної системи права; предмет і метод конституційно-правового регулювання; основні джерела конституційного права України; основні конституційно-правові поняття й терміни; сутність і зміст засад конституційного ладу України; конституційно-правові засади статусу людини і громадянина в Україні, інститутів громадянського суспільства; конституційні форми безпосередньої демократії в Україні, зміст їх правового регулювання; конституційно-правовий статус органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні; державний та адміністративно-територіальний устрій України, правовий статус адміністративно-територіальних одиниць у складі України.

	Припускається грубих помилок. Здобувач фрагментарно <i>уміє</i>: застосовувати приписи чинної Конституції України; здійснювати конституційно-правову кваліфікацію подій і явищ, що відбуваються у різних сферах суспільного життя; давати конституційно-правову оцінку рішень і дій органів публічної влади та їх посадових осіб; аналізувати чинне конституційне законодавство України та існуючу практику з точки зору конституційно-правової теорії; аргументовано відстоювати власну точку зору з позицій науки конституційного права та чинного конституційного законодавства. Здобувач фрагментарно <i>здатний</i>: визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин; проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел; давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю; оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему; вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію; пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту; виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи; демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права; пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів; застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки. Потребує значної допомоги з боку викладача.

4. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Для здобувачів видами контролю є: усне опитування, самостійна робота, екзамен.

Методи демонстрування результатів навчання: дискусія, бінарні усні відповіді, представлення результатів самостійної роботи, круглий стіл.

5. Програма навчальної дисципліни Конституційне право України

Змістовий модуль 1. Конституційне право – основа вітчизняної системи права.

Тема 1. Конституційне право України як провідна галузь національної системи права

Поняття і предмет конституційного права України. Конституційне право України як галузь права, наука і навчальна дисципліна. Метод конституційно-правового регулювання. Джерела конституційного права України, як галузі права. Місце конституційного права в системі національного права.

Тема 2. Конституція України - Основний Закон суспільства і держави

Поняття і сутність конституції. Юридичні види конституцій. Способи прийняття конституцій і внесення до них змін. Зміст і структура конституції України. Основні функції конституції. Створення конституції України 1996 року. Загальна характеристика положень конституції України.

Змістовий модуль 2. Конституційно-правові інститути.

Тема 3. Громадянство України

Поняття та ознаки громадянства. Громадянство як особливий правовий стан. Політико-правовий характер громадянства. Принципи громадянства. Підстави набуття громадянства. Припинення громадянства України, підстави. Порядок вирішення питань громадянства.

Тема 4. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні

Поняття правового статусу особи та його елементи. Основні конституційні принципи правового статусу особи в Україні. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини. Загальна декларація прав людини 1948 р. Міжнародні пакти про права людини 1966 р. Європейська Конвенція про захист прав та основних свобод 1950 р. Види правового статусу особи. Особливості правового статусу різних категорій осіб в Україні. Співвідношення понять людина, особа, громадянин, індивід.

Тема 5. Референдум як інститут безпосередньої демократії в Україні

Поняття і соціальна роль референдуму. Відмінність референдуму від виборів та інших форм безпосередньої демократії. Види референдумів в Україні. Предмет референдуму в Україні. Питання, які можуть бути вирішені виключно шляхом референдуму. Питання, які не можуть виноситися на референдум. Юридична відповідальність за порушення законодавства про референдум.

Тема 6. Законодавча влада

Поняття і сутність законодавчої влади. Парламент. Співвідношення понять парламент і парламентаризм. Верховна Рада України - єдиний законодавчий орган. Внутрішня структура ВР України. Основні функції та повноваження ВР України. Законодавчий процес: поняття та стадії.

Тема 7. Президент України

Становлення конституційно-правового інституту президенства. Конституційно-правовий статус Президента України. Соціальне призначення, політична роль глави держави в системі вищих органів держави. Порядок заміщення посади глави держави. Юридичні вимоги до кандидатів на пост Президента України. Інавгурація Президента України. Символи президентської влади. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України. Відповідальність глави держави (імпічмент). Підстави і порядок здійснення імпічменту. Акти Президента України.

Тема 8. Виконавча влада

Поняття і сутність виконавчої влади. Система органів виконавчої влади. Кабінет Міністрів України - уряд як вищий орган в системі органів виконавчої влади. Соціальне призначення і політико-правова роль уряду. Порядок формування Кабінету Міністрів України. Його повноваження. Функції Кабінету Міністрів України. Міністерства, інші центральні та місцеві органи державної виконавчої влади.

Тема 9. Судова влада. Конституційний контроль в Україні

Поняття та ознаки судової влади, її основні функції. Система органів судової влади. Органи прокуратури в системі органів державної влади України: конституційно-правовий статус, формування та функції. Поняття конституційної юрисдикції та конституційного контролю. Види конституційного контролю в Україні. Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції: статус, його формування та склад. Компетенція КСУ. Акти КСУ.

Тема 10. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні

Поняття місцевого самоврядування, його соціальне призначення і політична роль.

Принципи місцевого самоврядування в Україні. Система місцевого самоврядування в Україні. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Порядок організації, функції та повноваження органів місцевого самоврядування.

5.1. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Денна форма				
	усього	у тому числі			
л		п	с.р.	інд.	
Змістовий модуль 1. Конституційне право – основа вітчизняної системи права.					
Тема 1. Конституційне право України як провідна галузь національної системи права.	8	2	2	4	
Тема 2. Конституція України – основний закон суспільства і держави.	8		2	6	
Разом за змістовим модулем 1	16	2	4	10	
Змістовий модуль 2. Конституційно-правові інститути.					
Тема 3. Громадянство України.	10	2	2	6	
Тема 4. Конституційно-правовий статус людини і громадянина.	10	2	2	6	
Тема 5. Референдум як інститут безпосередньої демократії.	6		2	4	
Тема 6. Законодавча влада.	10	2	2	6	
Тема 7. Президент України.	10	2	2	6	
Тема 8. Виконавча влада.	10	2	2	6	
Тема 9. Судова влада.	8		2	6	
Тема 10. Місцеве самоврядування.	10	2	2	6	
Разом за змістовим модулем 2	74	12	16	46	
Усього годин	90	14	20	56	

5.2. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
	Змістовий модуль 1. Конституційне право – основа вітчизняної системи права.		
1	Круглий стіл – Місце Конституційного права в системі національно права України.	2	
2	Презентація – Створення Конституції України 1996 року.	2	
	Змістовий модуль 2. Конституційно-правові інститути.		
3	Семінар – Підстави набуття громадянства України.	2	
4	Доповідь – Європейська конвенція про захист основних прав та свобод людини 1950 р.	2	
5	Виступ – Питання, які не можуть виноситись на референдум.	2	
6	Прес-конференція – Законодавчий процес: поняття та стадії.	2	

7	Дискусія – Порядок та підстави здійснення імпічменту.	2	
8	Семінар – Функції Кабінету Міністрів України.	2	
9	Дискусія – Компетенція Конституційного Суду України.	2	
10	Виступ – Система місцевого самоврядування в Україні.	2	
	Усього:	20	

5.3. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
	Змістовий модуль 1. Конституційне право – основа вітчизняної системи права.			
1	Назвати відмінності конституційного права України як галузі права від навчальної дисципліни та науки конституційного права.	4		Усне опитування
2	Скласти схему – Юридичні види конституцій.	6		Усне опитування
	Змістовий модуль 2. Конституційно-правові інститути.			
3	Зробити класифікацію принципів громадянства.	6		Усне опитування
4	Проаналізувати Загальну декларацію прав людини 1948 р.	6		Усне опитування
5	Скласти таблицю видів референдумів.	4		Усне опитування
6	Скласти хронологічну таблицю стадій законодавчого процесу.	6		Усне опитування
7	Представити презентацію на тему Особливості інавгурації президента України.	6		Усне опитування
8	Підготувати есе – Соціальне призначення та політико-правова роль уряду.	6		Усне опитування
9	Скласти порівняльну таблицю конституційної юрисдикції та конституційного контролю.	6		Усне опитування
10	Викласти у схемі систему місцевого самоврядування в Україні.	6		Усне опитування
	Усього	56		

6. Методи навчання

Поєднання традиційних та нетрадиційних методів викладання із використанням інноваційних технологій, таких як: лекції (оглядова, тематична, лекція-діалог), практичні заняття (дискусія, робота з нормативними джерелами, семінар, круглий стіл, виступ тощо).

7. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти у ході вивчення дисципліни «Конституційне право України»

Для екзамену:

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота, контрольні модульні роботи ІНДЗ тощо)		Бали	Разом	Екзамен	Сума
Модулі	Бали				

Змістовий модуль 1. Конституційне право – основа вітчизняної системи права			0 - 20	0 - 100
Тема 1. Конституційне право України як провідна галузь національної системи права.	0 - 8	16		
Тема 2. Конституція України – основний закон суспільства і держави.	0 - 8			
Змістовий модуль 2. Конституційно-правові інститути				
Тема 3. Громадянство України.	0 - 8	64		
Тема 4. Конституційно-правовий статус людини і громадянина.	0 - 8			
Тема 5. Референдум як інститут безпосередньої демократії.	0 - 8			
Тема 6. Законодавча влада.	0 - 8			
Тема 7. Президент України.	0 - 8			
Тема 8. Виконавча влада.	0 - 8			
Тема 9. Судова влада.	0 - 8			
Тема 10. Місцеве самоврядування.	0 - 8			

7.1 Таблиця відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти

Показник успішності (у балах)	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		екзамен	залік
90–100	A (відмінно)	відмінно	зараховано
82–89	B (дуже добре)	добре	
74–81	C (добре)		
64–73	D (задовільно)	задовільно	
60–63	E (достатньо)		
35–59	FX (незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю)	незадовільно (з можливістю повторного складання)	не зараховано (з можливістю повторного складання)
0–34	F (незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)	незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)	не зараховано (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)

8. Методичне забезпечення

1. Робоча програма з «Конституційного права України» для здобувачів вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем ОПП Право, спеціальність 081 Право.
2. Методичні рекомендації до практичних занять та підсумкового контролю.
3. Перелік питань до екзамену.
4. Конспект лекцій.
5. Екзаменаційні білети.

9. Забезпечення навчання осіб з особливими освітніми потребами

Особам з особливими освітніми потребами забезпечується рівний доступ до якісної освіти шляхом організації їхнього навчання на основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

3. Зміст самостійної роботи із дисципліни «Конституційне право»

Змістовий модуль 1. Конституційне право – основа вітчизняної системи права.

Тема 1. Конституційне право України як провідна галузь національної системи права

План роботи

1. Поняття і предмет конституційного права України.
2. Конституційне право України як галузь права, наука і навчальна дисципліна.
3. Метод конституційно-правового регулювання.
4. Джерела конституційного права України, як галузі права.
5. Місце конституційного права в системі національного права.

Завдання для самоперевірки:

1. Об'єкт конституційного права;
2. Поняття конституційного права як навчальної дисципліни.

Теми рефератів:

1. Конституціоналізм – політико-правова система держави та суспільства;
2. Історична ретроспектива сучасного конституціоналізму.

Тема 2. Конституція України - Основний Закон суспільства і держави

План роботи

1. Поняття і сутність конституції.
2. Юридичні види конституцій.
3. Способи прийняття конституцій і внесення до них змін.
4. Зміст і структура конституції України.
5. Основні функції конституції.
6. Створення конституції України 1996 року.
7. Загальна характеристика положень конституції України.

Завдання для самоперевірки:

1. Визначення конституції;
2. Структура Конституції України.

Теми рефератів:

1. Юридичні властивості Конституції України;
2. Основні історичні етапи розвитку конституцій (XVIII-XXI ст.).

Змістовий модуль 2. Конституційно-правові інститути.

Тема 3. Громадянство України

План роботи

1. Поняття та ознаки громадянства.
2. Громадянство як особливий правовий стан.
3. Політико-правовий характер громадянства.
4. Принципи громадянства.
5. Підстави набуття громадянства.
6. Припинення громадянства України, підстави.
7. Порядок вирішення питань громадянства.

Завдання для самоперевірки:

1. Особи без громадянства;
2. Поняття іноземця.

Теми рефератів:

1. Проблема полігромадянства;
2. Особливості правового статусу зарубіжних українців.

Тема 4. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні

План роботи

1. Поняття правового статусу особи та його елементи.
2. Основні конституційні принципи правового статусу особи в Україні.
3. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини.
4. Загальна декларація прав людини 1948 р. Міжнародні пакти про права людини 1966 р.
5. Європейська Конвенція про захист прав та основних свобод 1950 р.
6. Види правового статусу особи.
7. Особливості правового статусу різних категорій осіб в Україні.
8. Співвідношення понять людина, особа, громадянин, індивід.

Завдання для самоперевірки:

1. Законні інтереси;
2. Класифікація конституційних прав людини.

Теми рефератів:

1. Поняття та види громадянського статусу особистості;
2. Людина, особа, громадянин у сучасному конституціоналізмі.

Тема 5. Референдум як інститут безпосередньої демократії в Україні

План роботи

1. Поняття і соціальна роль референдуму.
2. Відмінність референдуму від виборів та інших форм безпосередньої демократії.
3. Види референдумів в Україні.
4. Предмет референдуму в Україні.
5. Питання, які можуть бути вирішені виключно шляхом референдуму.
6. Питання, які не можуть виноситися на референдум.
7. Юридична відповідальність за порушення законодавства про референдум.

Завдання для самоперевірки:

1. Виборче право;
2. Проведення референдуму.

Теми рефератів:

1. Поняття та конституційно-правова природа референдуму;
2. Особливості всеукраїнського та місцевого референдумів.

Тема 6. Законодавча влада

План роботи

1. Поняття і сутність законодавчої влади.
2. Парламент.
3. Співвідношення понять парламент і парламентаризм.
4. Верховна Рада України - єдиний законодавчий орган.
5. Внутрішня структура ВР України.
6. Основні функції та повноваження ВР України.
7. Законодавчий процес: поняття та стадії.

Завдання для самоперевірки:

1. Склад ВР України;
2. Структура ВР України.

Теми рефератів:

1. Конституційна природа Парламенту України;
2. Функції та повноваження ВР України.

Тема 7. Президент України

План роботи

1. Становлення конституційно-правового інституту президенства.
2. Конституційно-правовий статус Президента України.
3. Соціальне призначення, політична роль глави держави в системі вищих органів держави.
4. Порядок заміщення посади глави держави.
5. Юридичні вимоги до кандидатів на пост Президента України.
6. Інавгурація Президента України.
7. Символи президентської влади.
8. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України.
9. Відповідальність глави держави (імпічмент).
9. Підстави і порядок здійснення імпічменту.
10. Акти Президента України.

Завдання для самоперевірки:

1. Адміністрація Президента;
2. Повноваження Президента.

Теми рефератів:

1. Роль та положення Президента України в системі органів державної влади;
2. Інститут президенства в Україні – історія становлення та сучасний етап розвитку.

Тема 8. Виконавча влада

План роботи

1. Поняття і сутність виконавчої влади.
2. Система органів виконавчої влади.
3. Кабінет Міністрів України - уряд як вищий орган в системі органів виконавчої влади.
4. Соціальне призначення і політико-правова роль уряду.
5. Порядок формування Кабінету Міністрів України.
6. Його повноваження.
7. Функції Кабінету Міністрів України.
8. Міністерства, інші центральні та місцеві органи державної виконавчої влади.

Завдання для самоперевірки:

1. Поняття Уряду;
2. Роль КМУ.

Теми рефератів:

1. Система виконавчої влади в Україні;
2. КМУ – вищий орган в системі виконавчої влади.

Тема 9. Судова влада. Конституційний контроль в Україні

План роботи

1. Поняття та ознаки судової влади, її основні функції.
2. Система органів судової влади.
3. Органи прокуратури в системі органів державної влади України: конституційно-правовий статус, формування та функції.
4. Поняття конституційної юрисдикції та конституційного контролю.
5. Види конституційного контролю в Україні.
6. Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції: статус, його формування та склад.
7. Компетенція КСУ.
8. Акти КСУ.

Завдання для самоперевірки:

1. Статус судді КСУ;
2. Структура судової системи України.

Теми рефератів:

1. Судова влада – поняття, склад, принципи функціонування;
2. Правова природа КСУ.

Тема 10. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні**План роботи**

1. Поняття місцевого самоврядування, його соціальне призначення і політична роль.
2. Принципи місцевого самоврядування в Україні.
3. Система місцевого самоврядування в Україні.
4. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування.
5. Порядок організації, функції та повноваження органів місцевого самоврядування.

Завдання для самоперевірки:

1. Функції місцевого самоврядування;
2. Поняття територіальної громади.

Теми рефератів:

1. Конституційно-правовий статус депутата місцевої громади;
2. Способи формування органів місцевого самоврядування.

Зміст самостійної роботи із дисципліни «Конституційне право»

Зміст самостійної роботи здобувачів вищої освіти складається з таких видів робіт: підготовка до усіх видів поточного і підсумкового контролю, у тому числі практичних занять, залікових модулів і екзамену, самостійного опрацювання окремих питань, що не розглядалися у лекційному курсі, а також виконання творчо-аналітичних завдань до кожної з тем навчальної дисципліни, зокрема написання та захист рефератів, підготовка презентацій тощо.

Індивідуальні навчально-дослідні завдання є однією з форм навчального процесу, що виконуються під час позааудиторної самостійної роботи. Індивідуальні завдання виконуються здобувачами вищої освіти самостійно з одержанням необхідних консультацій з боку викладача.

Одним з видів індивідуальних завдань з даної навчальної дисципліни є реферат за індивідуальною темою.

Реферати – це індивідуальні завдання, які сприяють поглибленню і розширенню теоретичних знань здобувачів з окремих тем дисципліни, розвивають навички самостійної творчої роботи з навчальною та науковою літературою, розвивають та закріплюють первинні навички дослідницької діяльності, а також застосуванні отриманих знань у здійсненні професійної діяльності. Ця навчальна робота прищеплює навички узагальнення програмного матеріалу, використання різноманітних джерел, складання бібліографії з теми дослідження, уміння робити порівняльний аналіз, контент-аналіз та засвоювати інші методи пізнання.

При підготовці та написанні індивідуального завдання (реферату) рекомендується використовувати наступний досвід:

Здобувач повинен уважно ознайомитися з рекомендованою тематикою рефератів, запропонованою в цій розробці, і вибрати тему. Можна запропонувати свою власну тему реферату.

З'ясувати зміст обраної теми та цільову настанову, проконсультуватися з цього приводу у викладачів, визначити і накреслити головні питання які підлягають розгляду.

При необхідності скласти план особистої роботи. У плані визначити терміни написання реферату, редагування, виготовлення наочних матеріалів (схем, таблиць, тощо).

Підготувати список необхідної літератури з теми. У цій роботі доцільно користуватися каталогами бібліотек.

Вивчити рекомендовану літературу, тобто вибрати основні положення, які відносяться до теми реферату, з'ясувати фактичний матеріал та висновки, до яких приходять автор. Під час

вивчення літератури треба робити відповідні записи, які потім слід використати при написанні реферату.

Характеристика та вимоги до основних компонентів змісту роботи:

При виконанні письмових індивідуально-дослідних завдань бажано дотримуватися відповідних вимог.

Структура індивідуального завдання включає такі основні елементи (орієнтовна):

титульний аркуш (додаток А);

зміст;

вступ;

основна частина, яка складається з 2-3 рівнозначних за обсягом розділів, кожний з яких завершується стислими висновками;

висновки;

список використаних джерел;

додатки (за необхідністю).

Титульна сторінка реферату оформлюється за встановленим зразком та є першою сторінкою реферату, проте номер на ній не проставляється.

Зміст роботи подається на початку реферату. Він повинен бути оформлений як простий або розгорнутий план. Зміст містить назву та нумерацію усіх розділів і підрозділів.

У Вступі необхідно відобразити роль і значення проблеми (теми), що вивчається, вказати мету, завдання, об'єкт роботи.

Основна частина подається у вигляді систематизованої реферативної інформації та її аналізу, що передбачає безпосередній виклад змісту теми реферату, глибоке і всебічне висвітлення її основних положень.

У висновках необхідно підвести підсумки досліджень, які проведені в рефераті.

Список використаних джерел містить перелік літературних джерел, що використовуються при підготовці реферату. Список використаних джерел повинен складати не менше 10 найменувань. Мінімальна кількість джерел має становити не менше ніж 60 % найменувань за останні 5 років. Кількість Інтернет-документів не повинна перевищувати 15 % загальної кількості списку джерел.

Додатки складаються з допоміжних таблиць, розмір яких більший за одну сторінку, діаграм, схем, інструкцій, методик, звітної документації, допоміжних ілюстрацій, тощо і нумеруються в тій послідовності, в якій на них надаються посилання в тексті.

Орієнтований розподіл складових структури реферату та їх обсяг здійснюється в такому порядку:

Таблиця 1

Приблизний розподіл складових структури реферату

Основні елементи структури	Кількість сторінок	Обсяг
Титульний аркуш	1 стор.	Обсяг 15-20 сторінок
Зміст	1 стор.	
Умовні позначки (скорочення)	1 стор. (за необхідністю)	
Вступ	1-2 стор.	
Основна частина: 2-3 рівновеликих розділів складаються з 2-4 підрозділів (але обов'язково складає основної частини (розділи) стислими висновками (не виносяться до змісту))	до 15 стор. (з загальною кількістю стор.), або до 10 стор. (з загальною кількістю стор.)	
Висновки	1-2 стор.	
Список використаних джерел	10-15 джерел	
Додатки	не регламентуються	Обсяг не обмежений

Правила оформлення реферату:

Текст реферату виконується на стандартних аркушах формату А4 (210x297) і розміщується на одній стороні аркуша. Тип шрифту – Times New Roman Cyr. Шрифт основного тексту – звичайний, розмір 14; абзац – 1,25; інтервал – 1,5; текст повинен бути відформатованим по ширині й без перенесень.

Кожна сторінка має однакові поля: ліве – 20 мм, праве – 10 мм, верхнє, нижнє – 20 мм. Загальний обсяг реферату, виконаного на комп'ютері, – 15-20 сторінок, або 10-15 сторінок рукописного тексту.

Сторінка тексту повинна містити 29-30 рядків.

Розділи нумерують арабськими цифрами, підрозділи – двома арабськими цифрами, розділеними крапкою: перша означає номер розділу, друга – підрозділу. Номер розділу та підрозділу показують перед їх заголовком, у кінці заголовка крапку не ставлять. Підкреслювання, фарбування та переніс слів у заголовках не допускається. Кожний розділ треба починати з нової сторінки.

Усі сторінки роботи послідовно нумерують арабськими цифрами, проставляючи їх у правому верхньому куті (без крапки). Нумерація сторінок починається з титульного листа, на якому цифра «1» не ставиться. Рисунки, таблиці (які розміщені в тексті роботи), список використаних джерел, додатки також включаються до наскрізної нумерації.

При написанні реферату необхідно: викладати матеріал грамотно з використанням наукового стилю писемної мови, логічно, послідовно; чітко формулювати думки; узагальнювати результати досліджень у вигляді таблиць, схем, діаграм, безпосередньо пов'язаних з питаннями теми, але їх кількість не повинна бути надмірною.

Оформлення ілюстрацій, таблиць, цитат:

Усі ілюстрації (графіки, схеми, діаграми тощо) іменуються рисунками. Рисунки нумеруються послідовно в межах розділу та порядкового номера рисунка, розділених крапкою, наприклад: 3.2 (другий рисунок третього розділу). Рисунки повинні розміщуватися зразу після посилання на них у тексті реферату. Кожний рисунок повинен супроводжуватися змістовним підписом. Підпис розміщується під рисунком в один рядок з номером.

Таблиці повинні мати назву, яка відображає їх зміст. Таблиці повинні бути компактними, наочними і зрозумілими. Небажаним є перенос таблиць, якщо зони повністю вміщуються на одній сторінці.

Усі таблиці повинні бути пронумеровані. Номер таблиці ставиться зліва від назви і складається із номера розділу та порядкового номера таблиці, розділених крапкою, наприклад, 1.1. (перша таблиця першого розділу), 2.1 (перша таблиця другого розділу).

Скорочення слів у заголовках розділів, підрозділів, таблиць, додатків і в підписах під рисунками не допускається, а в тексті можливі лише загальноприйняті скорочення.

При написанні реферату обов'язковими є посилання на автора та джерело, звідки запозичені матеріал або окремі дані. Цитати, взяті із праць або офіційних документів, повинні відповідати оригіналу.

Перелік літературних джерел, використаних при виконанні реферату, наводять наприкінці тексту, а по тексту повинні бути наведені посилання, які подаються у квадратних дужках з вказівкою номеру джерела у списку літератури та сторінки, наприклад, [1, с. 15–11], або «... у працях [3–5]...», або «... у працях [3; 5]...» і т. д.

Бібліографічний опис списку використаних джерел:

Необхідно оформляти з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Література подається в алфавітному порядку або в порядку посилання в тексті.

Наведені в списку використаних джерел друковані праці записують мовою оригіналу і оформляють згідно з вимогами державного стандарту.

Порядок подання та захист індивідуального завдання:

1. Звіт про виконання індивідуального завдання подається у вигляді скріплених аркушів формату А4 (реферату) з титульною сторінкою стандартного зразка і внутрішнім наповненням із зазначенням усіх позицій змісту завдання.
2. Індивідуальне завдання подається викладачу, який проводить практичні заняття з даної дисципліни, не пізніше ніж за 2 тижні до семестрового контролю.
3. Оцінка за індивідуальне завдання виставляється на заключному занятті (практичному тощо) з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача з його змістом. Можливий захист завдання шляхом усного виступу здобувача під час проведення практичного заняття (до 5 хв.).

Питання до екзамену з дисципліни Конституційне право України

1. Поняття конституції та її юридичні властивості.
2. Функції конституції.
3. Класифікація конституцій.
4. Конституційне право України як провідна галузь права.
5. Джерела галузі конституційного права України.
6. Загальна характеристика суб'єктів конституційного права.
7. Конституційне право як наука, навчальна дисципліна та галузь права.
8. Поняття та принципи громадянства України.
9. Підстави та порядок набуття громадянства України.
10. Порядок та умови прийняття до громадянства.
11. Підстави та порядок припинення громадянства України. Умови втрати громадянства України.
12. Поняття та категорії іноземців в конституційному праві.
13. Основні права, свободи та обов'язки іноземців та осіб без громадянства.
14. Практика внесення змін до Конституції України. Конституційна реформа 2004 року.
15. Конституційний процес на сучасному етапі. Конституційна реформа 2016 року.
16. Порядок внесення змін до Конституції України.
17. Поняття конституційного ладу України та система його засад.
18. Україна як суверенна та незалежна держава: конституційно-правовий аспект.
19. Гарантії державного суверенітету в Конституції України.
20. Україна як правова держава. Принцип верховенства права як складова конституційного ладу України.
21. Конституційний принцип поділу державної влади в Україні.
22. Україна як соціальна держава: конституційно-правовий аспект.
23. Україна як республіка: конституційно-правовий аспект.
24. Принцип народовладдя, форми реалізації народовладдя.
25. Принцип багатоманітності як засада конституційного ладу.
26. Поняття та види референдумів.
27. Предмет всеукраїнського референдуму.
28. Порядок ініціювання всеукраїнського референдуму громадянами України.
29. Порядок призначення (проголошення) та проведення всеукраїнського референдуму.
30. Принцип унітаризму та його закріплення в Конституції України. Ознаки унітарної держави.
31. Поняття та система адміністративно-територіального устрою, його принципи.
32. Поняття та особливості автономії в унітарній державі.
33. Конституційно-правовий статус АРК та перспективи його вдосконалення.
34. Поняття місцевого самоврядування та його система.
35. Поняття, види та функції державних символів України, їх нормативне

закріплення.

36. Поняття і структура конституційного статусу людини.
37. Система конституційних прав і свобод людини, їх класифікація.
38. Конституційні обмеження щодо реалізації основних прав і свобод.
39. Міжнародні стандарти в галузі прав людини та їх співвідношення з конституційними правами і свободами.
40. Принципи конституційного статусу людини.
41. Загальна характеристика особистих прав людини.
42. Право на життя як невід'ємне право людини. Гарантії права на життя.
43. Свобода слова та її конституційні гарантії. Поняття та види інформації.
44. Конституційний статус засобів масової інформації. Види ЗМІ.
45. Право на доступ до публічної інформації та особливості його реалізації.
46. Право на свободу світогляду та віросповідання, форми його реалізації.
47. Конституційно-правовий статус релігійних організацій: питання легалізації, гарантії діяльності, припинення функціонування.
48. Загальна характеристика політичних прав громадян.
49. Право на участь в управлінні державними справами.
50. Виборче право громадян. Принципи виборчого права.
51. Право на свободу об'єднань. Види об'єднань громадян.
52. Політичні партії в Україні: поняття, порядок легалізації, права.
53. Підстави припинення діяльності політичних партій в Україні. Відповідальність політичних партій.
54. Право на мирні зібрання та умови його реалізації.
55. Загальна характеристика конституційного регулювання економічних, соціальних, екологічних прав та прав в сфері культури.
56. Конституційні гарантії прав людини. Індивідуальна конституційна скарга.
57. Право на професійну правничу допомогу.
58. Конституційні обов'язки людини і громадянина.
59. Умови прийнятності конституційної скарги, юридичні наслідки її задоволення.
60. Поняття та види виборчих систем. Виборча система в Україні.
61. Висування та реєстрація кандидатів у народні депутати України.
62. Передвиборна агітація.
63. Конституційний статус Верховної Ради - парламенту України, його склад та структура.
64. Конституційна регламентація функцій парламенту України.
65. Загальна характеристика законодавчого процесу. Акти парламенту.
66. Повноважність Верховної Ради України. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.
67. Конституційно-правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
68. Конституційно-правовий статус Рахункової палати як спеціалізованого органу парламентського контролю.
69. Конституційний статус народного депутата України. Набуття та припинення його повноважень.
70. Права та обов'язки народного депутата України. Депутатський запит та депутатське звернення.
71. Гарантії діяльності народного депутата України. Депутатська недоторканність.
72. Конституційний статус Президента України в механізмі державної влади. 73. Функції, повноваження та акти Президента України.

74. Гарантії діяльності Президента України.
75. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України.
76. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.
77. Система органів виконавчої влади за Конституцією України.
78. Конституційний статус Кабінету Міністрів України як Уряду України.
79. Повноваження та акти Кабінету Міністрів України.
80. Конституційні засади судоустрою в Україні.
81. Конституційний статус адвокатури.
82. Поняття охорони та захисту Конституції України. Конституційне судочинство як форма захисту Конституції України.
83. Форми захисту Конституції України.
84. Конституційно-правові підстави обмеження реалізації прав людини в умовах воєнного чи надзвичайного стану.
85. Порядок формування Конституційного Суду України та його структура.
86. Функції та повноваження Конституційного Суду України. Юрисдикція Конституційного Суду України.
87. Статус судді Конституційного Суду України.
88. Загальна характеристика конституційно-судового процесу.
89. Акти Конституційного Суду України. Юридична позиція Конституційного Суду України: поняття, правова природа.
90. Поняття конституційно-правової відповідальності. Санкції в конституційному праві.
91. Поняття місцевого самоврядування, його соціальне призначення і політична роль.
92. Принципи місцевого самоврядування в Україні.
93. Система місцевого самоврядування в Україні.
94. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування.
95. Порядок організації, функції та повноваження органів місцевого самоврядування.

10. Рекомендовані джерела інформації

Нормативні документи:

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. із змінами // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 1 лютого 2011 року // Відомості Верховної Ради України України. – 2011. - N 10. - Ст.68.
3. Конституция Автономной Республики Крым от 21 октября 1998 года. (утверждена Законом Украины от 23 декабря 1998 года) // Крымские Известия. - 1998. - 27 октября.
4. Конституційний договір про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України: укладений 8 червня 1995 року між Верховною Радою України і Президентом України // ВВР. – 1995. - №18. – Ст. 133.
5. Акт проголошення незалежності України: Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 року // ВВР Української РСР. – 1991. - №38. – Ст. 502.
6. Декларація прав національностей України: прийнята Верховною Радою України 1 листопада 1991 року // ВВР Української РСР. - 1991. - №53. – Ст. 799.
7. Декларація про державний суверенітет України: прийнята Верховною Радою

- Української РСР 16 липня 1990 року // ВВР Української РСР. – 1990. - №3. – Ст. 429.
- 8.Європейська хартія про місцеве самоврядування // Віче. – 2000. - №3.
- 9.Загальна декларація прав людини. - К., 1990.
- 10.Конституційний Суд України. Рішення. Висновки 1997–2001 / Відповід. редактор канд. юрид. наук П.Б.Євграфов. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 512 с.
- 11.Міжнародний пакт про громадянські та політичні права / В кн.: Права людини. Основні міжнародно-правові документи. - К., 1989.
- 12.Про Автономну Республіку Крим: Закон України від 17 березня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 11. – Ст. 69.
- 13.Про альтернативну службу: Закон України // ВВР. – 1992. - №5. – Ст. 188.
- 14.Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08 липня 2011 року // Офіційний вісник України від 12.08.2011. - 2011. - № 59. - Стор. 83. – Ст. 2347
- 15.Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - №29. – Ст. 191.
- 16.Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10.07.2010 № 2487-VI // ВВР. – 2010. - N 35-36. - Ст.491.
- 17.Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 року № 4061-VI // ВВР. - 2012. - N 10-11. - Ст.416.
- 18.Про вибори Президента України: Закон України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 20-21. – Ст. 291.
- 19.Про Вищу раду юстиції: Закон України від 15 січня 1998 р. // ВВР. – 1998. - №25.
- 20.Про відновлення Кримської Автономної Соціалістичної Республіки: Закон УРСР // ВВР. – 1991. - №9. - Ст.84
- 21.Про внесення змін до Закону України "Про постійні комісії Верховної Ради України: Закон України від 14 липня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 40-41. – Ст. 250.
- 22.Про всеукраїнський і місцеві референдуми: Закон Української РСР від 3 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1991. – № 33. – Ст. 443 (із змінами і доповненнями).
- 23.Про всеукраїнський референдум: Закон України від 06.11.2012 року // Офіційний вісник України. - 2012. - № 92. - Стор. 7. – Ст. 3729.
- 24.Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – Ст. 65.

Основна література:

1. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект): Монографія. - Х., 2004. - 192 с.
2. Байрачна Л.К., Журавський В.С., Колісник В.П. Конституційне право України: Підруч. / За ред.: Ю.М. Тодика, В.С. Журавський. - К.: Ін Юре, 2002. — 542 с.
3. Годованець В. Ф. Конституційне право України : [навч. посіб.] / Годованець В. Ф. — К. : ИМАУП, 2005. — 360 с.
4. Годованець, В. Ф., Головін, А. С. Конституційне право України: навч. посіб. /В. Ф. Годованець, А. С. Головін. — К. : ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011. — 384 с. — Бібліогр.: 365-381 с.
5. Довбиш В. А. Основи конституційного права України : [навч. посіб. для студ. всіх спец.] / за ред. В. А. Довбиш, І. Д. Похило. — Вінниця : ВДТУ, 2001. — 124 с.
6. Журавський В.С., Ярмиш О.Н., Серьогін В.О. Державне будівництво та місцеве

самоврядування в Україні: Підручник. - К.: 1н Юре, 2003. – 672с.

7. Кислий П. Становлення парламентаризму в Україні: на тлі світового досвіду: монографія / П. Кислий, Ч. Вайз. – К.: Абрис, 2000. – 416 с.

8. Козлова Е.И., Кутафин О.Е. Конституционное право России: Учебник,- 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Проспект Велби, 2007. — 608 с.

9. Колодій А.М., Олійник Л.Ю. Державне будівництво і місцеве самоврядування в Україні: Підручник. - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком- Інтер, 2007. - 504 с.

10. Конституційне право України: навч. посіб. / В. Ф. Годованець, А. С. Головін. — К. : ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2011. — 384 с. — Бібліогр.: 365-381 с.

11. Конституційне право України: Підручник / За ред.. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. К.: 1н Юре. 2002. - 544 с.

12. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. - Вид. 4-те, виправл. та доповн. -К.: Атіка, 2007. - 568 с.

13. Куйбіда В. С. Генеза територіальної організації України: конституційно-правові аспекти : [монографія] / В. С. Куйбіда, І. Я. Заяць. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2010. – 480 с.

14. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування: Монографія. — К.: МАУП, 2004. — 432с.

15. Мелащенко В. Основи конституційного права України : [підруч.] / Мелащенко В. — К. : Вентурі, 1999. — 240 с.

16. Основи конституційного права України: Підручник. Видання друге, доповнене / За ред. В.В. Копейчикова — К.: Юрінком Інтер, 1998. — 288с.

17. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. - К.: Наукова думка, Прецедент, 2010. - 432 с.

18. Погорілко Віктор Федорович, Федоренко Владислав Леонідович. Конституційне право України. Академічний курс: Підручник для студ. вищих навч. закл.:У 2 т. / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького / Віктор Федорович Погорілко (ред.) — К. : ТОВ "Вид-во "Юридична думка", 2006. — 544с.

19. Тодика Ю.М. Конституція України: проблеми теорії і практики: Монографія. -Х.: Факт, 2000. - 608 с.

20. Чушенко В. І. Заяць І. Я. Конституційне право України: Підруч. — К: Видавничий Дім "їй Юре", 2007. — 488 с.

Допоміжна

1. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи : монографія / [В. Г. Куйбіда, В. П. Павленко, В. А. Яцюк, О. Я. Кушніренко О.Г., Слинсько Т.М., Веніславський В.Ф. Конституційне право України в схемах і дефініціях: Навч. посібник для студентів юрид. вузів та факультетів. -Х.: Торнадо, 2003.-328 с.

2. Барабаш Ю.Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект): Монографія. - Х., 2004. - 192 с.

3. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2т. – Т.1 /За ред. В.Ф. Погорілка.-К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006.-544с.

4. Кравченко В.В., Пітник М.В. Муніципальне право України: Навч. посібник. - К.: Атіка. 2003. - 672 с.

5. Марцеляк О.В. Вибори народних депутатів України: Історія, теорія, практика: Навчальний посібник. - Харків: ТОВ "Прометей - Прес". - 2008. - С. 636.

6. Стецюк П.Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму: Посібник для студентів. - Частина перша - Львів: Астролябія, 2003 - 232 с.

7. Тодика Ю.М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика: Монографія. - Х.: Факт, 2003. - 328 с.

8. Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник. - Вид. 3-є, перероб. і доп. -

К.: Юрінком Інтер. 2006. - 512 с.

9.Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Підручник /За заг. Ред. В.Ф. Погорілка.- К.: Наукова думка; Прецедент, 2006.-344с.

10.Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник.-К.: Атіка, 2002.-479 с.

11.Фрицький О.Ф. Конституційне право України: Підручник.-К.: Юрінком Інтер, 2002.-536 с.

12.Фрицький О.Ф. Муніципальне право України: Підручник для юридичних вищих навчальних закладів. – К.: Юрінком Інтер, 2004.

13.Конституційне право України : підручник. / В. І. Чушенко, І. Я. Заяць; за заг. ред. В. І. Чушенка; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Вид. 2-е, допов. і переробл. — К.: Ін Юре, 2009. — 547 с.

14.Афанасьєва М.В. Избирательные технологии в Украине: конституционно -правовое обеспечение: монографія / Одесская национальная юридическая академия. – О.: Юридична література, 2007. – 1998 с.

15.Конституційне право України: Підручник / За заг. ред. В.Л. Федоренка. 4-е вид., перероб. і доопр.; передмова проф. В.М. Шаповала. – К.: 2012. – 727 с.

Інформаційні ресурси

1.<http://zakon.rada.gov.ua> – Законодавство України;

2. <http://www.president.gov.ua> – офіційне інтернет-представництво Президента України;

3. <http://www.kmu.gov.ua> – Урядовий портал (Кабінет Міністрів України) <http://mvs.gov.ua> – Міністерство внутрішніх справ;

4. <http://www.minjust.gov.ua> – Міністерство юстиції України;

5. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського;

6.<http://www.rada.kiev.ua> – Бібліотека Верховної Ради України; 7.<http://www.scilib.univ.kiev.ua> – бібліотека Київського національного університету ім. Тараса Шевченка;

8.<http://www.ukma.kiev.ua> – наукова бібліотека Національного університету Києво-Могилянська академія;

9. <https://library.pdpu.edu.ua> – бібліотека ПДПУ ім. К.Д. Ушинського;

10.<http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/index.htm> – Форум права (електронне фахове видання).

